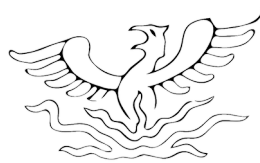


TIDSSKRIFTET FØNIX

*Rigmor Larsen. Danmarks første kvindelige teolog kom ikke  
til at bestige prædikestolen*

LENE SJØRUP  
Cand.teol., ph.d., pastor em.

FØNIX ÅRG. 2024, S. 1-22



Dette værk er licenseret under en Creative Commons-licens  
CC BY-NC-ND 2.5 DK

[www.foenix1976.dk](http://www.foenix1976.dk)

ISSN 2446-175X

# Rigmor Larsen. Danmarks første kvindelige teolog kom ikke til at bestige prædikestolen

## Indledning: Egen erindring og glemsel

Erindringer er modellerbare. De skaber forbindelser til fortid og nutid. Så lad mig starte i erindringen for at nå frem til denne artikels egentlige ærinde: I 1980 fik jeg mulighed for at studere feministisk teologi ved *The Graduate Theological Union* (GTU) i Berkeley. Det næste fem år opholdt jeg mig meget på GTUs bibliotek og i San Francisco Bay-området, der sydede af gudindebevægelse, heksebevægelse, meditation- og yogagrupper, alternative kirker, *gay* og *lesbian* grupper fra et stort etnisk bagland.<sup>1</sup> Det var udfordrende, for HIV kom, og Reagan kom, og der var racisme, men det var også et meget givende miljø, som for mig var en videreudvikling af den nye kvindebevægelse i Danmark, som jeg havde deltaget i. Stor var derfor min bestyrtelse, da jeg atter kom hjem fra the Bay Area i 1985, og Rødstrømpebevægelsen og Lesbisk Bevægelse havde opløst sig selv, og den ånd, som havde besjælet bevægelserne, var gået død. Jeg meldte mig ind i Dansk Kvindesamfund. Min mors kvindebevægelse, som vi plejede at kalde "hattedamerne". Der var der en organisation og et blad, men Dansk Kvindesamfund virkede også temmelig dødt. Indtil Lene Pind tog over som for kvinde, satte et nyt hold og samlede en redaktionsgruppe af det gamle kvindeblad *Kvinden og Samfundet*, hvor jeg blev redaktør. Noget måtte forandres. Redaktionen arbejdede på Dansk Kvindesamfunds kontor i Kvindernes Bygning i Niels Hemmingsens Gade, og over vores hoveder bivånede en række gamle kvinder fra 1880'erne og frem vores arbejde. Mor-, bedstemor-, oldemor- og tipoldemorgenerationerne holdt øje med os. Og det var uudholdeligt. Vi hev på min foranledning billederne ned, heriblandt et gulnet billede af en kvinde, der sad ved et eksamensbord over for tre præster i ornat. Jeg havde uden at vide det mødt min fortid. Jeg kendte

---

<sup>1</sup> Lene Sjørup, *Du er gudinden*, København: Hekla 1983.

hende ikke. Men hun kendte mig i et fremtidsblik, jeg også selv kan henvise mig til. Det var Rigmor Karen Sofie Larsen (1892-1979), Danmarks første kvindelige kandidat i teologi.

## Historie og erindring

En række historikere har fra 1990'erne og frem arbejdet med forholdet mellem historie og erindring.<sup>2</sup> Også kirkehistorikeren Carsten Bach-Nielsen har ad flere omgange beskæftiget sig med dette forhold.<sup>3</sup> Han beskriver det sådan: "Historie er en intellektuel, ikke-religiøs aktivitet, der påberåber sig analyse og kritisk vurdering." Og han fortsætter med at forklare, hvordan historien tilhører alle og ingen, og hvordan den derfor kan påkalde sig en universel rolle, "men erindringen er bundet til det konkrete i rum, billede og objekt" – og jeg kan tilføje også i handling. Således beskæftiger historie sig "med udviklinger over tid, ændringer i ting og i relationen mellem ting." Erindring manifesterer sig som levende fællesskaber ... den lever i en dialektik mellem hukommelse og glemsel – hævet over de farer, der truer den i form af aneksion og manipulation. Erindring kan ligge i dvale i lang tid for pludselig at blive genoplivet. Erindring har altid med nutiden at gøre, den er en relation, der binder os til det evige i nuet. Erindring er et fænomen, der er båret af følelse og magi, og som kun indoptager de kendsgerninger, der passer den. Den trives godt med det vage og disede, de fjerne indtryk eller specifikke symbolske detaljer. Erindringen er absolut, hvor historien er relativ. Historien berøver den *levende* fortid dens legitimitet. Erindring hører med sin ihukommelse hjemme i en hellig kontekst.<sup>4</sup>

Carsten Bach-Nielsen er i sin seneste bog bl.a. inspireret af historiker og museumsinspektør Inge Adriansen (1944-2017). Adriansen har undersøgt offentlige monumenter, mindesmærker og mødesteder og på den baggrund skabt en figur,<sup>5</sup> der forklarer, hvad hun med Pierre Nora kalder erindringssteder.<sup>6</sup> Adriansens figur forbinder det personlige plan, individet, med det

---

2 Bernard Eric Jensen m.fl., *Erindringens og glemslens politik*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag 1996.

3 Carsten Bach-Nielsen, *Fra jubelfest til kulturår. Danske reformationsfejringer gennem 400 år*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2015, s. 16-17.

4 Carsten Bach-Nielsen, *Kirkehistorie – folkesag og skolesag. Ti kapitler om erindring og historiebrug*, København: Eksistensen 2023, s. 16f.

5 Inge Adriansen, *Erindringssteder i Danmark. Monumenter, mindesmærker og mødesteder*, København: Museum Tusulanum 2010, s. 27.

6 Pierre Nora (red.), *Les Lieux de mémoire*, bd.1-7, Paris: Gallimard 1984-1992.

samfundsmæssige niveau. Erindringssteder er såvel materielle som immaterielle. De ligger i et krydsfelt mellem *samfundets* historiebrug og *individets* identitet. Samfundets historiebrug afspejles i individets historiebevidsthed, samfundets kulturarv afspejles i individets forestillede fællesskab; samfundets erindringspolitik afspejles i individets identitet, og der dannes således tre krydsende bjælker. Midt mellem disse tre bjælker ligger erindringsstederne. Jeg vil i denne artikel se portrættet af Rigmor Larsen som et erindringssted: midt mellem statslige beslutninger vedrørende kvindelige præster; folkekirkens omgang med dem; og den erindringspolitik, der skabtes om kvindelige præster fra officielt hold. Og på individ-siden: Rigmors Larsens identitet; hendes placering i det forestillede fællesskab i Dansk Kvindesamfund; og den historiebevidsthed, som omgav hende i familien.

### Teologisk historiebrug, kulturarv og erindringspolitik

Billedet viser Rigmor Larsen, siddende ved eksamensbordet over for eksaminator professor Henrik Scharling (1836-1920), der er flankeret af provst Anders Andersen (1846-1919) på sin højre hånd og pastor Ludvig Glahn (f. 1861) på den venstre. Censorerne er i ornat og professoren bærer den teologiske professorkjole med hvid hagesmæk, alle har blikket rettet mod eksaminanden. Hun sidder lidt højrevendt i forhold til Scharling, som hun ser på, og hun har knyttede hænder. Mellem dem er opmarcheret en række bøger og en vandkaraffel. Provst Anders Andersen var præst ved Vartov Kirke, han havde været censor i teologi siden 1904 og blev i 1917 æresdoktor i teologi. Pastor Ludvig Glahn var præst i Snoldelev, han blev censor i teologi i 1903, var formand for Roskilde præstekonvent og blev dr.theol. i 1929. Det Teologiske Fakultets repræsentant, professor Scharling, sidder mageligt tilbagelænet. Han var fra 1870-1916 professor i Etik og Religionsfilosofi. Det var ham, der som dekan havde underskrevet Det Teologiske Fakultets høringssvar til Kultusministeriet i 1875 om *Anordning angaaende Kvinders Adgang til at erhverve akademisk Borgerret ved Københavns Universitet*. Heri hed det, at fakultetet ikke nærede "Tillid til, at der ved skulde opnaaes betydeligt Udbytte, enten til Videnskabens Fremme, Menneskehedens aandelige Udvikling eller nogen virkelig Forbedring i Qvindens Kaar". Kvindeemancipationen var tværtimod en fare for samfundet, den truede med at omstyrte familielivet. Dog, "en sjælden og mærkelig begavelse" kunne kræve et større virke, og et antal kvinder var nødt til selv at søge deres underhold. Men en teologisk embedseksamen gav

adgang til ”præstelig Virksomhed indenfor Folkekirken” –imod skriften (1 Kor. 14, 33-35 og 1 Tim. 2, 12). Bortset fra enkelte sekter havde alle kristne religionssamfund altid været enige om ”ikke at tilstede Qvinder Adgang til præstelig Virksomhed”. Desuden måtte folkekirken underkaste sig de love, ”en bekendelsesløs Rigsdag i Forening med en muligviis ikke christelig Cultusminister”, kunne påtvinge den. Derfor anbefalede fakultetet, at selv om der blev tilstedt kvinder adgang til universitets øvrige studier og eksaminer, skulle det teologiske studium med tilhørende eksamen ”udtrykkelig undtages”. Kvinder med lærerindeeksamen eller med adgangseksamen ved universitet kunne tage en særlig prøve i religion, der kunne give adgang til religionsundervisning af skoleungdommen.

Professor Scharling blev knap 30 år senere nedstemt i fakultetsrådet, hvis flertal i 1904 anbefalede ministeriet, at undtagelsesbestemmelsen om teologi fra 1875 nu blev sat ud af kraft. Kvindelige teologistuderende kunne aflægge embedseksamen. Men der var stadig en særlig teologisk undtagelse: de kunne ikke ”bestige Prædikestolen”. Scharling var den 26. juni 1916 ved Rigmor Larsens embedseksamen 80 år gammel, og det var hans sidste embedshandling. Han repræsenterede sammen med de to præster i ornat samfundets historiebrug, den teologiske kulturarv og den folkekirkelige erindringspolitik. De tre gav hende et *laudabilis*, den højeste karakter. Hun var velforberedt og i stand til at reproducere og fremstille den viden, som var krævet. Senere blev professoren en genkommende figur i Rigmor Larsen fortælling.

I anledning af 50-året for kvinders adgang til at studere ved Københavns Universitet (med teologi som undtagelse) udgav en gruppe kvindelige akademikere bogen *Kvindelige Akademikere 1875-1925*. En række professorer fra de forskellige fakulteter beskrev her deres oplevelser med de kvindelige studerende, og en eller flere kvindelige kandidater skrev om kvindernes forhold på deres fakulteter. Frederik Torm (1870-1953), professor i Ny Testamente og desuden universitets rektor fra 1924 til 1925, fremhævede i sit indlæg værdien af det teologiske studium for unge kvinder og beskrev de samfundsopgaver, der ventede dem.<sup>7</sup> De kunne udmærket og dygtigt drive teologiske studier og bestå embedseksamen. ”Allerede i de apostoliske Menigheder ser vi jo Kvindens Arbejdskraft taget i Brug i Menighedsarbejdet som Diakonisser eller som ’Enker’”, tilføjede han (uden at bemærke sin ekskluderende ekklesiologi).<sup>8</sup> Han redegjorde for Det Teologiske Fakultets nye udtalelse i 1919 om, at hverken de nytestamentlige

7 Lis Jacobsen (red.), *Kvindelige Akademikere 1875-1925*, København: Gyldendal 1925, s. 102ff.  
8 Sst., s. 103.

skrifter eller bekendelsesskrifterne ville hindre ansættelsen af kvindelige præster. Og han betragtede det som indlysende, at Paulus' forbud mod, at kvinder taler i menigheden, ikke kunne være bindende til alle tider og alle steder. Der var fremragende kvinder, som havde ført ordet både i forsamlingsale og i kirker. Historiebrugen var altså ikke skåret i sten. Men for Frederik Torm *var* der ikke desto mindre mange vanskeligheder forbundet med kvinders ansættelse som præster, nemlig:

at den Kvinde, som har Mand og Børn, ikke til ethvert  
Tidspunkt kan være rede, som en Præst bør være det, til at  
komme øjeblikkeligt, naar der kaldes, – og at den ugifte  
Kvinde, i hvert Fald den unge ugifte Kvinde, af  
letgennemskuelige Grunde ikke kan være Sjælesørger for  
Mænd.<sup>9</sup>

Omvendt, tilstod Torm, var situationen i de store byer måske også sådan, at mandlige præster heller ikke burde fungere som sjælesørgere for kvinder. I kvindefængsler, på kvindeafdelinger på hospitaler og blandt den kvindelige storbyungdom kunne man *skimte* en trang til kvindelige medhjælpere hos præsterne. Her ville det omstridte spørgsmål om ordination af kvinder dog volde de største vanskeligheder. Skulle de overvindes, måtte det ske ved at "trangen" til kvindelige medhjælpere voksede. "Derimod vil Agitation fra 'Dansk Kvindesamfund', eller Indgreb paa egen Haand fra Politikeres Side kun opnaa at vanskeliggøre Forslagets Gennemførelse, fordi man her ganske mangler Forstaaelse for, at Kirken nu engang er et Samfund, som ikke kan lade sig Love foreskrive udefra".<sup>10</sup> Torm så stadig mange vanskeligheder ved at ansætte kvinder som præster, og hverken Dansk Kvindesamfund eller politikere skulle gribe ind her. Han opfatter kirken som et samfund i samfundet.

Torm oplyste desuden, at der i 1925, det vil sige over tyve år efter, at kvinder fik adgang til teologien, var i alt syv kvindelige teologiske kandidater. Seks af de syv kvindelige kandidater nævnes: Udover Rigmor Karen Sofie Larsen (f. 1892, kandidat 1916) er det Edle Margarethe Sophie Olufsen (f. 1889, kandidat 1920), Gudrun Elisabeth Carstens (f. 1898, kandidat 1922), Xenia Kristine Marie Nørbech, f. Rasmussen (f. 1897, kandidat 1922), Marie Christine Christensen-Buhl (f. 1899, kandidat 1924) og Anna Munck Madsen (f. 1897, kandidat 1924). Rigmor Larsen var den eneste kandidat i 1910'erne.

---

<sup>9</sup> Sst., s. 104.

<sup>10</sup> Sst., s. 105.

Cand.theol. Gudrun Carstens, der blev ansat som sekretær i Danmarks Kristelige Studenterforbund, introducerer faget set fra kvindernes side:

Teologien er nu engang udpræget maskulin; det kendes paa dens Arbejdsmaade, at den har existeret i Aartusinder, uden at nogen Kvinde har faaet Lov til at pille nævneværdigt ved den ... det kan til Tider være svært for den kvindelige Student at føje sin Hjerne efter Tankegange, som en Mand kalder logiske, medens hun selv synes, de er spidsfindige og uvirkelige ... Den unge Mand eller Kvinde, for hvem Gudsforholdet er Livets dybeste Indhold, kan ikke studere dette Forhold igennem på Kryds og tværs uden at forgribe sig paa det helligste i sig selv. Og saa kan der komme Tider, hvor det hele smuldrer hen i lutter relative og tvivlsomme enkeltheder, som intet Menneske kan leve paa ... Mandens Hjerne er mere indstillet paa at spille Bold med Teorierne, medens hans egentlige Jeg er i Behold et andet sted. En Kvinde ... tager dem mere alvorligt, muligvis fordi hun har større Trang til at lægge hele sin Sjæl i det, hun giver sig af med.<sup>11</sup>

En teologisk kønskritik blev dermed introduceret i 1925. Men den var ikke karakteristisk for Rigmor Larsen. Hun blev først skrevet ind i dansk teologis historiebrug, kulturarv og erindringspolitik, da der blev ansat kvindelige teologer på universiteterne. Hun blev opført i *Teologisk Stat/Kirkelig Håndbog* fra 1923 (det år dog kun med initialer) og i alle udgaverne heraf frem til sin død i 1979. I *Dansk Biografisk Leksikon* figurerer hun ikke, i den danske kirkehistoriens omnibusværk, *Den danske kirkes historie* optræder hun uden navn og i parentes.<sup>12</sup> Hun er nævnt i en note i en artikel i *Kirkehistoriske Samlinger*, der gennemgår debatten om kvinders adgang til folkekirkens præsteembeder i 1919 og 1924 blandt ni provster i Ribe Stift.<sup>13</sup> Desuden er hun nævnt som en navnløs bifigur i *Dansk Biografisk Leksikon 1979-84* i biografien, der er forfattet af Niels Munk Plum og P.G. Lindhardt, om Henrik Scharling: ”kollegerne søgte flere gange at få ham til at gå af, men først i 1916, da han havde eksamineret den første kvindelige teolog – selvsagt afskyede han kvinder i den rolle – tog han 80 år gammel sin afsked”.

---

11 Sst., s. 106.

12 Niels Knud Andersen og P.G. Lindhardt (red.), *Den danske kirkes historie*, bd. 8, København: Gyldendal 1966, s. 122.

13 Jakob Schow-Madsen, ”Fra debatten om kvinders adgang til folkekirkens præsteembeder” *Kirkehistoriske Samlinger* 1982, s. 168, note 7.

I de publikationer, som nogle af de første universitetsansatte kvindelige teologer udgav i anledning af kvindeteologiske mærkedage, er hun omtalt kort. I lektor Else Marie Wiberg Pedersens skelsættende antologi *Se min kjole*, der udkom i anledning af 50-året for ordinationen af de første kvindelige præster, bringes fotoet af Rigmor Larsen ved eksamensbordet.<sup>14</sup> Og her hedder det:

Rigmor Larsen ville gerne være præst, men blev det aldrig. I stedet ernærede hun sig som ”Kommunelærerinde” og siden som gårdejer i Ledøje. Men alligevel må hun betragtes som banebrydende for den udvikling, der et par år efter hendes embedseksamen begynder at accelerere. Det skulle nemlig vise sig, at det var afgørende for accepten af kvindelige præster i folkekirken, at der var nogle faktiske kvindelige teologer at pege på.<sup>15</sup>

Rigmor Larsen nævnes også kort i Lis Bisgaards artikel ”Debatten om kvindelige præster” som den første, der kunne besmykke sig med titlen ”cand.theol.”, og det hedder her, at hun optræder i en status fra 1914 over kvindelige teologistuderende, der også omfatter Kirsten Møller, Dagmar Boel, Edle Olufsen og Elisabeth Christiansen. Denne status findes i et brev, som der ikke er yderligere oplysninger om.<sup>16</sup> I anledning af 100-årsdagen for Rigmor Larsens teologiske embedseksamen i 2016, skrev kirkehistorikeren Tine Reeh kronikken ”Gensyn med Danmarks første kvindelige universitetsteolog”<sup>17</sup> og artiklen ”Til fare for samfundet? 100-året for den første kvindelige kandidat i teologi”.<sup>18</sup> Her gennemgår Reeh fakultetets høringsvar fra 1875, og redegør for undtagelsen, at kvinder ikke kunne tage embedseksamen i teologi, der blev ophævet i 1904, uden at dette dog førte til at kvinder måtte ”bestige prædikestolen”. Reeh forklarer, at de mandlige teologiske professorers begrænsede tillid kvinders adgang til akademisk uddannelse var forståelig set i lyset af befolkningens generelle skepsis over for kvinders kapacitet til akademisk arbejde og i forhold til den datidige lægevidenskab og psykologi. Alligevel fremhæver hun, hvordan Rigmor Larsen havde styrke og stamina til at trodse disse forhold og få sin eksamen i hus.

---

14 Else Marie Wiberg Pedersen (red.), *Se min kjole. De første kvindelige præsters historie*, Viborg: Samleren 1998.

15 Sst., s.129ff.

16 Bisgaard, ”Debatten om kvindelige præster”, i *Se min kjole*, s. 145.

17 *Kristeligt Dagblad*, 24.06.2016.

18 *Teol-information nr. 54 september 2016*, s. 6-9. Artiklen var illustreret af fotoet af Rigmor Larsen ved eksamensbordet.



Studienævnet ved Det Teologiske Fakultet på Københavns Universitet afholdt den 5. oktober 2016 i anledning af 100-året for den første kvindelige teolog en temadag, "Rigmor Larsen og statsautoriseret ulighed", illustreret med billedet af Rigmor Larsen ved eksamensbordet. Også Carsten Pallesen fra Afdeling for Systematisk Teologi talte om 'De første kvinder'. Han anskueliggjorde måske bedst den universitære forlegenhed ved den manglende viden om denne teologiske pioner, Rigmor Larsen. Pallesen skrev:<sup>19</sup>

Er teologens kærlighed til sandheden også sandhedens kærlighed til teologen? Således formulerer Nietzsche vor tids største fare og grundlæggende problem "Sæt sandheden er en kvinde" og "d'herrer metafysikere har forstået sig dårligt på kvinder". Den moderne vidensarbejder og hendes vidensfabrik producerer og fordøjer viden, men *sofia, aletheia, Wahrheit* er alle ord i femininum, og elsker hun, spørger Nietzsche, nødvendigvis disse flittige indsamlere af viden? Ifølge Jacques Derrida og Jean-Luc Nancy skiller kristendommen sig ud fra dens antikke hebraiske og græske forudsætninger ved at introducere en ny og hidtil uhørt kvindelige logik. James Joyce har formuleret sagen således: *jewgreek is greekjew*. Extremes meet. *Woman's* reason. Bortset fra enkelte markante undtagelser er logik, endsige kvindelig logik ikke et tema i nyere teologi. I tænkningen derimod, hos G.W.F. Hegel og F. Nietzsche er denne hermeneutiske logik mere reglen end undtagelsen. Med afsæt i 100 året for cand.theol. Rigmor Larsen vil oplægget overveje tesen kristendommen og dens tidlige kristologiske og trinitariske begrebsdannelser som rugemor for alternativ logik.

Rigmor Larsen blev med andre ord indskrevet i oplægsholderens meget forskelligartede teologiske videnskabeligheder, blandt andet som en tvetydig figur i den form for systematisk teologi, der i 2010'erne legede med postmodernismen. Dermed indgik hun i en ny form for burlesk fakultær erindringspolitik.

I lektor Else Marie Wiberg Pedersens antologi *Guds ord i kvindemund*, som blev udgivet i anledning af 75-året for den første officielle ordination af kvindelige præster, er Rigmor Larsen kun nævnt ganske kort.<sup>20</sup> Ganske

---

19 Citeret fra flyer, der indkaldte til dagen. Flyer opbevaret i Lene Sjørups personlige arkiv.

20 Else Marie Wiberg Pedersen (red.), *Guds ord i kvindemund. Om køn og kirke*, København: Gads Forlag 2023. Se også Lene Sjørup, "Umyndiggørelse og myndiggørelse. Anmeldelse af *Guds ord i kvindemund*", *Fønix* årg. 2023, s. 133-40, <https://foenix1976.dk/2023/08/29/umyndiggoerelse-og-myndiggoerelse/>.

kort nævnes Rigmor Larsen også i provst Ole Hyldegaard Hansens bog *Fra Edith til Tine. Kvindelige præster på Fyn gennem 75 år*, som Fyens Stift udgav i 2023 i anledning af 75-året.<sup>21</sup> I sin tidligere bog *Helga Jensen. Jyllands første kvindelige præst og det skønssomme eftermæle* beskrev han desuden Rigmor Larsens liv efter embedseksamen på grundlag af et interview fra 1957 i *Tidens Kvinder*, som vi vender tilbage til.<sup>22</sup>

Hvis vi nu forlader den historiebrug, kulturarv og erindringspolitik, vi på samfundsniveau har om pioneren Rigmor Larsen, hvad betyder det så, at hun, som det *blev* oplyst, var gårdejer i Ledøje? Og kan vi få afklaret, hvori den stamina bestod, som Tine Reeh ovenfor forbandt med netop Rigmor Larsen?

## Identitet, forestillet fællesskab og historisk bevidsthed

Rigmor Larsen blev født den 29. april 1892 i København, som den ældste af tre børn. Hendes far, Christian Emil Larsen, var født i 1866 i Brønshøj. Han var toldklarerer og flyttede som voksen med korte mellemrum mellem en række adresser, mest på Nørrebro. Christian Larsen var ti år yngre end Rigmor Larsens mor, Eline Rasine Larsen f. Voigt, født i 1855 i Magleby på Langeland. Eline Rasine Voigt tilhørte slægten Elnegaard. Rigmor Larsens mor var kun tretten år, da hendes mor, Karen Rasmussen begik selvmord. Derefter kom Eline Rasine og hendes søskende til deres mormor, Kirsten Andersdatter, der havde været enke siden 1849. Rigmor Larsens oldemor var født i Hennetved i Lindelse sogn på Langeland i 1806. Oldemoren fødte selv ti børn og opfostrede yderligere fem stedbørn på Elnegaard. Hun fik 47 børnebørn og 110 oldebørn, og Rigmor Larsens oldemor blev betragtet som familiens stammor og slægtens rådende overhoved. Familien søgte hendes råd i vanskelige spørgsmål, og man bøjede sig for hendes syn på sagen. Hun beskrives som en

for sin tid vel oplyst og stærkt åndeligt interesseret kvinde.  
Hun kendte sin bibel, som hun jævnligt læste i, og hun ville gerne høre salmesang, som 'Barnelivets fagre dage', 'Et kors det var', 'Har hånd du lagt på Herrens plov' og 'Sneen den føg så vide om jord' med omkvædet 'Der er roser i klosterets have'

---

21 Ole Hyldegaard Hansen, *Fra Edith til Tine. Kvindelige præster på Fyn gennem 75 år*, Assens: Fyens Stift 2023.

22 Ole Hyldegaard Hansen, *Helga Jensen. Jyllands første kvindelige præst og det skønssomme eftermæle* Hammel: Forlaget AKKA 2012.

... Den 5. maj 1897 fyldte farmor 91 år. Hun døde fredeligt selve dagen.<sup>23</sup>

Alle salmerne var skrevet i hendes levetid, de var ”moderne”. Den første og tredje af Grundtvig, den tredje af Chr. Richardt. Den sidste salme er med tekst og melodi af Erik Bøgh (1822-1899). Da stammomeren lå for døden, fortælles det, ”fremsagde hun salmevers efter salmevers, alt imens hun bad om hjemlov”. Da var Rigmor Larsen fem år, og hendes mor Eline Rasine Voigt 42.

Rigmor Larsen blev student som syttenårig fra Wedels Kursus i 1909 og altså teologisk kandidat i 1916. Den viden, vi derefter kan få om hende, stammer i høj grad fra de medier, hun gav interviews til. De første interviews kom i forbindelse med embedseksamenen, derefter var der en lang tavshed. Men i forbindelse med ordinationen af de tre første kvindelige præster kom hun igen til orde. Og i midten af 1950’erne fulgte flere store interviews med hende.

Forsiden af *Kristeligt Dagblad* var den 27. juni 1916, dagen efter Rigmor Larsens eksamen, dedikeret til en omtale af hende og eksamensforløbet, et interview med kandidat og eksaminator samt avisens leder. I interviewet spørger avisen Rigmor Larsen om hende fremtidsperspektiver. ”Min Tanke fra allerførste Færd ... har været den at blive Præst, og saaledes er det endnu. Og det er for resten en bemærkelsesværdig Forandring, der er foregaaet blot i de faa Aar, jeg har studeret Teologi,” svarer hun. En af hendes professorer havde, da hun begyndte studiet, sagt, at det mål ville hun nok næppe nå hverken i hans eller i sin egen levetid, fortæller hun. Men forleden havde den samme professor sagt, at der måske snart ville kunne gives kvinder adgang til præstestillinger. ”Saa hurtigt gaar altsaa Udviklingen”.

Lederen på avisens forside slår fast, at vi længe har haft kvinder, der prædiker. ”Og med den Frihed – eller skal vi sige Løshed – der er særtegnende for vor Kirkeordning, har vi ogsaa længe set og hørt dem tale i Kirkerne, af og til endog fra Prædikestolene”. Men søndagsprædikenen har ikke hidtil været overladt til en kvinde. Der er med andre ord et ’vi’, som er på omgangshøjde med udviklingen i tiden. Men ikke enige i den: ”Naar vi har kvindelige teologiske Kandidater, og vi tillige er vant til at finde os i, at Kvinder prædiker, kunde det synes, at der kun er et lille Skridt til ansættelsen af kvindelige Sognepræster”. Men selv om der i Amerika skal være cirka 2000 kvindelige præster, er de ansat hos for eksempel Unitarer, Uni-

---

23 Oplyst i Karl Elnegaard, *Oplysninger om Slægten Elnegaard fra Søndebro, Sorø*: eget forlag 1931.

versalister, Swedenborgianere og Christian Science. Om de har kvindelige præster eller ej, ”er selvfølgelig ganske uden betydning for de gamle Kirkesamfund”. *Kristeligt Dagblad* mener, at ’vi’

vanskeligt kan antage, at den Menighed, vi hører til, vil finde sig i kvindelige Præsters ansættelse. Grundene hertil ligger saa lige for Haanden, at vi endog anser det for ganske overflødigt at nævne dem. Endnu er Faren for, at vore kirkepolitiske Modstandere skal sætte denne Sag paa deres Program, maaske ikke stor. Grundtvig har, saavidt vi ved, ikke haft Tankerne.

*Kristeligt Dagblad* italesætter et ”vi”, som ikke vil finde sig i kvindelige præster, og som finder det så selvindlysende, at det er ganske overflødigt at begrunde det. Ligeledes italesættes ”vore kirkepolitiske Modstandere” som en selvfølge, og modstandernes hovedskikkelse, Grundtvig nævnes. Men ”saa vidt vi ved”, har han ikke sat kvindelige præster på modstandernes program. Det kan diskuteres.<sup>24</sup>

Rigmor Larsen var ikke upåvirket af den tvetydige stemning, som *Kristeligt Dagblad* gav udtryk for. Ikke fordi hun ikke havde styr på det faglige, det viste hendes *laudabilis*, at hun jo havde. Til *Folkets Avis* udtalte hun, ligeledes dagen efter eksamen den 27. juni 1916: ”Jeg var forfærdelig bange til Eksamen, ikke fordi den er særlig svær, men fordi der netop blev lagt saa meget Mærke til mig, fordi jeg var den første kvindelige Teolog”. Hun brød sig ikke om at være i centrum for de mange tilhøreres og medi-ers opmærksomhed. Det fremgår også af fotografiet i *Kristeligt Dagblad*, hvor hun står med hænderne på ryggen og hovedet genert på skrå, mens Scharling myndigt har hånden på sit revers.

Fra interviewet i *Kristeligt Dagblad* og til hendes fremstilling en halv måned senere, 15. juli 1916 i Dansk Kvindesamfunds blad *Kvinden & Samfundet*, sker der et temperaturfald i optimismen. Hun blev efter sin eksamen lovet optagelse på vikarlisten ved kommuneskolerne efter et halvt år og agtede at tage den pædagogiske prøve ved universitetet ”for *indtil videre* at beskæftige mig med Undervisning,” fortæller hun. Desuden fortæller hun om sit kaotiske studieforløb på Københavns Universitet. Hun var gået ud fra som en selvfølge, da hun som syttenårig blev student, at præstembedet var forbeholdt mænd. Derfor valgte hun at læse til skoleembedseksamen med historie som hovedfag og fransk og engelsk som bifag. I

<sup>24</sup> Lone Kølle Martinsen, ”Den feministiske Grundtvig”, i *Den store Mand*, København: Gads Forlag 2022, s. 168-185; Lone Kølle Martinsen, ”Apostelinder – Grundtvig og spørgsmålet om kvindelige præster”, i *Guds ord i kvindemund. Om køn og kirke*, København: Gads Forlag 2023, s. 157-188. Jf. Marianne Aagaard Skovmand, *De skjulte ledere. Om kvinderne i den tidlige kristendom*, København: Gyldendal 2021.

september 1911 fik hun en afløsningsopgave afvist af professor Fridericia (f. 1849) med en bemærkning om, at hun var for ung og umoden til at gå op til eksamen i historie på universitetet. Derfor gav hun sig til at studere det nye fag kristendomskundskab og læste pensum igennem. Men da dette fag endnu ikke var officielt anerkendt, vendte hun tilbage til faget historie og fik en ny afløsningsopgave antaget til bedømmelse. I mellemtiden var professor Fridericia død, men da forordningen om kristendomskundskab nu var kommet, læse hun til eksamen heri og bestod den i 1914. I sommeren 1913 var hun imidlertid blevet klar over, at hun ønskede at studere teologi med henblik på at blive præst. Derfor tog hun prøve i hebraisk i 1914 og afsluttede embedseksamen i 1916.

Rigmor Larsen fremstår som en ung, videbegærlig og meget læsende kvinde, som forsøger at omstille sig til et snirklet universitetssystem og en generation af (mandlige) professorer, som er på vej ud, og som har svært ved at acceptere hende. Hun er for ung. Men vel egentlig ikke yngre end mange af sine medstuderende mænd. Desuden er hun jo kvinde.

Til bladet *København* sagde hun (26. juli 1916), at kvinderne lige så godt kunne være præster som mændene, især ved hospitaler og kvindefængsler, ”men foreløbig bliver der vel nok ikke noget af det”.<sup>25</sup> Hun vidste med andre ord, at der foregik en debat om, hvor de kvindelige teologer eventuelt kunne anvendes. Men nu, en måned efter sin eksamen, vurderede hun, at præst blev hun foreløbigt ikke. Hun regnede med at blive lærerinde, hvilket hun både havde lyst og evne til. Rigmor Larsen kontekstualiserer og analyserer sin situation, ændrer sit mål og dermed sin identitet. Sidenhen taler hun ikke om at blive præst. Tværtimod benægter hun, at hun har haft ønsket at blive det. Rigmor Larsen havde i sin tid, sagde hun, henvendt sig til forskellige professorer og var blevet frarådet at læse teologi, undtagen af professor Scharling. Havde hun lyst til det, skulle hun gøre det, sagde han – overraskende i forhold til, hvad vi ellers har hørt om ham. Det var hun godt klar over. ”Han er ellers ikke saa begejstret for Kvindernes Emancipation i sin ’Etik’; naa men den er skrevet for over 20 Aar siden, og han kan jo i den Tid have lært Kvinderne at kende”.<sup>26</sup> Rigmor Lar-

25 Tak til lektor Tine Reeh, der satte mig i forbindelse med Lokalhistorisk selskab for Brønshøj, Husum og Utterslev, der i *Nyt fra Lokalhistorien* nr. 132, marts 2022 bragte uddrag af interviews med Rigmor Larsen, som jeg har arbejdet videre med. Jeg takker også formanden for selskabet, Bo Öhrström, der sendte mig publikationen, og næstformanden Helge Baun Sørensen, der gav mig flere kontakter i lokalmiljøet.

26 Henrik Scharling var kendt for at polemisere kraftigt imod enhver form for kulturradikalisme. Han var som ung forfatter til romanen *Ved Nytaarstide i Nøddebo Præstegaard* (1862), som han udgav under pseudonym. Den blev forlæg til vaudevillekomedien *Nøddebo Præstegaard* og viste, han havde sans for det komiske. I 1896 udgav han *Christelig Sædelære efter evangelisk-luthersk Opfattelse*, København: G.E.C. Gads Forlag. Her skrev

sen kontekstualiserer Scharlings etik på grundlag af køn. Hun fik vikartimer, i første omgang i spredt fægtning, når en lærer blev syg, og senere en vikarstilling. I 1930 valgte Rigmor Larsen og broderen Skat Voigt Larsen – skæbnesvangert – at købe gården Banebjerggård i Ledøje. Og dermed var hun foreløbigt ude af samfundets historiebrug, kulturarv og erindringspolitik.

1. januar 1956 udgav *Roskilde Dagblad* en artikel om Rigmor Larsen, som senere blev bragt i uddrag i mange artikler. Overskriften var ”Danmarks første kvindelige Teolog Gaardejer i Ledøje”, og underrubrikken:

Tog teologisk embedseksamen for 40 Aar siden under Professorernes Hovedrysten – Var senere Lærerinde og studerede Jura, men endte ved Landbruget – Frk. Rigmor Larsen, Banebjerggaard, fortæller om sin usædvanlige Livsbane.

Hertil kom endnu en underrubrik i fede typer: ”Broderen passer Huset, vasker op og laver Mad.” Artiklen er illustreret med to fotos med underteksterne: ”Frk. Rigmor Larsen fodrer Køerne i Banebjerggaards Kostald” og ”Danmarks første kvindelige Teolog, Frk. Rigmor Larsen, staar her på Gaardspladsen med to af Banebjerggaards tre Heste. Rigmor Larsen elsker Hestene og vil aldrig skille sig af med dem til Fordel for en Traktor”. Artiklen konstaterede: ”En Præstekjole fik hun aldrig, men hun har fundet Lykken paa Gaarden i Ledøje, hvor hun kan være i Kontakt med to af de Ting, hun sætter højest: Naturen og Dyrene”. Dernæst bad journalisten<sup>27</sup> hende om at fortælle om sig selv – fra begyndelsen. Da hun var nr. 1 i klassen, besluttede hendes forældre, at hun skulle være lærerinde. Efter kristendomskundskab valgte hun teologien, fordi det ville være en god forberedelse til at blive lærerinde, men det var slet ikke hendes tanke at blive kvindelig præst, og hun fortsatte, ”dengang var der ingen, der drømte om, at vi skulde faa kvindelige Præster”. En professor havde sagt, at det kom der hverken i hans eller hendes tid. ”Han lever endnu. Og i Dag har vi baade kvindelige Præster og en kvindelig Kirkeminister i Danmark”. De følgende fortællinger om det grønne bord og professor Scharling kender vi næsten ordret.

---

han, at det var indlysende, at hvor to mennesker skulle leve sammen i ”saa udeligt Fællesskab som Mand og Hustru, maa en af dem være den raadende ... og dette bliver ifølge Forholdets Natur Manden”, s. 458.

27 Anker Svendsen-Tune er kendt for at have redigeret *Familie Journalens Store Krydsords Leksikon med over 50.000 ord* (2001)!

Men Rigmor Larsen tilføjede, at billedet af hende ved det grønne eksamensbord senere blev bragt i Dansk Kvindesamfunds jubilæumsskrift. Det vil sige, at Rigmor Larsen kender til Aagot Ladings *Dansk Kvindesamfunds Arbejde gennem 25 Aar* fra 1939, hvor historien om kvindelige præster var blevet behandlet.<sup>28</sup> Først nu fortalte hun, at hun måtte tigge om blot at komme på venteliste som vikar i skolevæsenet og kun kom på vikarlisten, fordi hun havde den teologiske embedseksamen og var en "sjælden fugl". Hun måtte anskaffe en cykel og en telefon og vente på, at en skoleinspektør ringede efter assistance, hvilket kun skete få gange om måneden, og indtjeningen var 20-30 kroner om måneden. Vikartjenesten kunne efter fire-fem år udløse et timelærerembede, og efter yderligere nogle år kunne man begynde at tænke på at blive fastansat. Derfor begyndte hun på jurastudiet for at søge ind som sekretær i et af ministerierne. Men det var et slid at læse jura og samtidigt virke som lærerinde, og efter første del måtte juraen lægges på hylden.

De to søskende købte Banebjerggaard. Det blev hårdt for dem at sidde i gården under 30'ernes krise. Korn gav 7-8 kroner tøndden, kartofler 3 kroner tøndden, mælken 10 øre per liter, æg 4 øre per styk. Altså kunne de ikke leve af gården, men måtte fortsat arbejde som henholdsvis speditør og lærerinde. "Bare knallerten dog havde været opfundet", siger hun. Selv tog hun cyklen, broren tog toget. Gården passede de i weekenderne. Efter en tidlig pensionering koncentrerede de sig om landbruget. Rigmor Larsen fortæller igen historien om kønsrollefordelingen på gården: "han forstaar sig paa huslig Renlighed og Hygge", selv ville hun hellere "ud med Hestene og harve og køre Korn eller Roer ind. I disse Dage har jeg for øvrigt meget travlt med Roerne". Hun synes, de har været hårdt spændt for, men de har ikke manglet noget. Og hun sluttede af med at citere "Lykken er ikke Gods eller Guld". Hvor oldemoren citerede salmer, citerer Rigmor Larsen Charles Emil Gandrups sang fra 1880'erne.

I et større interview i *Tidens Kvinder* samme år, igen under overskriften "Teolog og Gårdejer" lyder underrubrikken:

Selv mørket er smukkere på landet, siger Danmarks første kvinde med teologisk embedseksamen, Rigmor Larsen, Ledøje; hun har haft en bugtet livsbane, der begyndte i et velhavende københavnsk hjem og førte til livslykke blandt dyr og i den levende natur.<sup>29</sup>

28 S. 99.

29 *Tidens Kvinder*, nr. 17, 1957, s. 16-17; tekst: Mogens Larsen, foto: John Jørgensen. Ole Hyldegaard Hansen refererer som sagt til interviewet (2012).

Som første kvindelige teologiske kandidat ”led hun”, som journalisten Mogens Larsens formulerede det, ”bitre skuffelser over et patriarkalsk samfunds manglende forståelse overfor hendes beskedne krav til en karriere”. Men nederlagene prægede hende ikke, tværtimod ”lyser hun af lykke over at være endt på den rette hylde i tilværelsen”, er hans vurdering. Men på spørgsmålet, om hun ikke savnede præstekjolen, svarede hun, at hun aldrig havde ønsket den. Hun fortalte, at hun som kandidat i 1916 fik meget opmærksomhed fra Dansk Kvindesamfunds side. Da det var vanskeligt at få en stilling, gik hun med sin veninde, Elna Ulvbjerg, op til K.K. Steincke, som hun beskrev som ”den senere justitsminister”, med håbet om at blive præst uden ordination ved Christianshavns kvindes fængsel.<sup>30</sup> Han tilbød senere Elna Ulvbjerg stillingen, fortæller hun, men Dansk Kvindesamfund frarådede at tage en stilling uden ordination. Rigmor Larsen havde altså alligevel selv ønsket en præstestilling. Hendes afsluttende, hurtige kommentar er kun: ”Det blev altså en nitte – og det pudsige er, at Elna Ulvbjerg er endt ligesom jeg, som gårdejerske, hun bor i Jylland”.

Rigmor Larsen fortalte videre, at studierne for hende til tider ”var en slags mekanik, fordi jeg har klæbehjerne”. Da hun som 38-årig sammen med broderen købte gården i 1930 var ”Vor eneste faglige ballast ... sommerferieophold på en langelandsk gård hos vor afdøde mors familie”. Den manglende viden om gårddrift og 1930’ernes landbrugskrise betød underskud. For en kvinde fra et velhavende hjem var det lammende ikke at kunne betale sin skat. Det var indtil 1945 nødvendigt fortsat at arbejde i København med cykelturene dertil. Alligevel følte hun, at hun kun *levede* derude. ”Dyr er blevet min store kærlighed, særlig holder jeg af hunde og heste”. Alle Ledøjes hunde fulgte hende, når hun købte ind, fortæller hun, for hos slagteren blev der også en bid til dem. Og hestene blev ikke erstattet af en traktor: ”hvem har nogensinde hørt om en traktor, der stikker en blød, varm mule frem for at nappe en lækker brødbid?”.

Journalisten spurgte også til privatlivet: passede hun også huset? Nej, hendes bror, Skat Larsen ”laver mad, vasker op, stopper strømper, broderer og sørger desuden for vore fjorten køer. Resten klarer jeg”. Den kvindelige læge i København, som hun konsulterede for gift i hænderne, behandlede hende nedladende, indtil hun indså, hun havde at gøre med ”en kvindelig landarbejder med hårde næver og en embedseksamen i teologi”. På spørgsmålet ”Har De så ikke savnet egne børn, mand, familie?”, fik journalisten

---

30 Da Steincke var justitsminister fra 1924-1926 har dette forsøg på lobbyisme formentlig fundet sted før 1924.



en fornem afvisning: ”Nej, men mandfolk har min dybeste respekt. End ikke en landstryger er blevet vist bort fra vores dør. Både min bror og jeg er ugifte og har altså ingen efterkommere, der kan arve gården. Det kan dog engang imellem virke lidt knugende, når man går rundt på det sted, hvor man selv har fundet lykken og mener, andre også vil kunne trives i glæde og tryghed”.<sup>31</sup>

En af Rigmor Larsens elever fra 1930’erne i Husum skole gav til et medlemsmøde i december 2022 i Lokalhistorisk Selskab for Brønshøj, Husum og Utterslev et billede af Rigmor Larsen som lærer. ”Hun fremstod ret nusset, for ikke at sige beskidt”. Larsen cyklede de femten kilometer fra gården i Ledøje til Husum skole – som regel med røjsere på, fordi hun før skoletid klokken otte havde sørget for sine pligter på gården. Ofte cyklede hun om kap med drengene. I sin religionsundervisning brugte hun skolens rekvisitter til rollespil: Goliat blev bedt om at stå på et bord og pege med en pil (pegepinden) mod David og råbe: ”Gå hjem og pat hos din mor”, og i ”Salomons Dom” var det omstridte barn en godt våd tavlesvamp, fortalte den forhenværende elev.<sup>32</sup>

Her er det blikket udefra, der med 90 års forsinkelse præsenteres. Det er ”originalen” Rigmor Larsen, der fremstilles, og ikke den teologiske pioner. Modstillingen ”første kvindelige præst-landmand-særling” synes fra 1950’erne kendetegnende for mediernes omtale af Rigmor Larsen. Det er påfaldende, at mens medierne bruger hendes historie som en nederlagsfortælling, fremstillede hun den selv som en stor glæde. Hun lagde ikke skjul på, at det er et hårdt slid både at varetage vikarstillingen på Husum skole og arbejdet på Banebjerggaard, som gik ud over hænderne. Og heller ikke på, at de mange omskiftelser i hendes studier krævede intens læsning. Men hun fandt et fristed: mørket på landet, hestenes bløde muler, blomsterne, kørslen af roer og korn, hundene som fulgte hende, og samværet med

---

31 Mens 80% af de danske kvinder over 25 år, taget for landet som helhed og fra alle samfundslag, var gift, viser en undersøgelse fra 1925 af de kvindelige kandidater på Københavns Universitet, at studerende kvinder i alle fag forblev ugifte langt hyppigere end ikke-studerende kvinder. Af de seks teologiske kandidater i 1925, heriblandt Rigmor Larsen, var kun én gift. Som det hedder i undersøgelsen, er grunden til den lave ægteskabsrate for kvindelige akademikere, ”at selverhvervende Kvinder altid betænker sig mere paa at opgive deres Gerning og deres Frihed end dem, for hvem Ægteskabet betyder økonomisk Forsørgelse” (Lis Jacobsen (red.), *Kvindelige Akademikere 1875-1925*, København: Gyldendal 1925, s. 185). Det var en stadig gentaget del af den folkekirkelige polemik mod kvindelige præster, at man ikke kunne acceptere en gift kvinde som præst. Flertallet af de kvindelige teologiske kandidater var helt op til 1967 ugifte, kun 17 af 49 var gift. *Teologisk Stat 1967*.

32 Lokalhistorisk Selskab for Brønshøj, Husum og Utterslev, *Nyt fra Lokalhistorien* Nr. 132, marts 2022, s. 9f.

broren Skat Larsen gav hende fred i sindet og fred med Gud. Naturen, dyrene, skønheden: det er herfra, hendes stamina kom. Men mediernes vinkel var en anden.

## Dansk Kvindesamfund som forestillet fællesskab

Redaktionsgruppen af *Kvinden og Samfundet* var ikke de eneste, der rev vores formødre ned fra væggene. I den nye kvindeforskning betragtedes det ofte som en selvfølge, at religion gradvist blev udfaset op gennem 1900-tallet.<sup>33</sup> Liberalismens betoning af den enkeltes rettigheder, socialismens fokus på klasse, feminismens på ligestilling, køn og intersektionalitet læses som historien om frigørelse for religion, og især fra kristendom.<sup>34</sup> Den nye kvindeforschings tendens til religionsblindhed<sup>35</sup> betyder, at hovedstrømmen i dens historiebrug bliver både snæver og for ideologisk betinget. Fra slutningen af 1800-tallet var Dansk Kvindesamfund en vigtig aktør i den kamp for ordinationen af kvindelige præster i Danmark, som resulterede i ordinationen den 24. april 1948 af Johanne Andersen (1913-1999), Ruth Vermehren (1894-1983) og Edith Brennicke Petersen (1896-1973), alle medlemmer af Dansk Kvindesamfund. Dansk Kvindesamfund var principielt ikke partipolitisk og a-religiøst. Foreningen udtrykte ikke bestemte kirkelige retningers teologi eller kirkepolitik. Ikke desto mindre var grundtvigianske præster især i starten aktive i Dansk Kvindesamfund, og grundtvigianere som Jutta Bojsen-Møller (1837-1927), Ida-Falbe Hansen (1849-1922) og Elisabeth Grundtvig (1856-1940) satte deres umiskendelige præg på foreningens kultur; Jutta Bojsen-Møller som den længst siddende formand (1894-1910), i hvis formandstid medlemstallet voksede fra ca. 1000 til omkring 7000. Men i Dansk Kvindesamfunds medlemsskare var der også enkelte kvinder med baggrund i Indre Mission, som Johanne Blauenfelt (1867-1931) og Edith Brenneche Petersen, ligesom der var ateister som Anna Westergaard (1882-1964).

Hvor stor betydning, Rigmor Larsens eksamen som den første kvindelig teolog havde for Dansk Kvindesamfund, fremgår af, hvordan billedet af hende ved det grønne bord hang på foreningens kontor, indtil jeg og den

33 Karin Lützen og Bente Rosenbeck: *Den moderne tid*, 1991 i Søren Mørch, *Det europæiske hus* 1-5, København: Gyldendal 1991.

34 Jytte Larsen, *Også andre hensyn. Dansk ligestillingshistorie 1849-1915*, Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2010; Jytte Larsen, *Også andre hensyn. Dansk ligestillingshistorie 1915-1953*, Århus: Aarhus Universitetsforlag 2015.

35 Hanne Rimmen Nielsen, "Religionsblindhed: en debat i svensk og nordisk kvindehistorie", *Den jyske historiker* særnummer 1998 s. 52-56.

ivrige nye redaktionsgruppe i 1986 desværre pillede det ned. Fotoet stikker ud i forhold til de øvrige 25 fotos i Aagot Ladings *Dansk Kvindesamfunds Arbejde gennem 25 Aar*, der viser portrætter af Dansk Kvindesamfunds vigtigste foregangsskikkelser, for eksempel Gyrithe Lemche, store fællesarrangementer som kvindernes grundlovstog i 1915 og opnåede mål som Kvindernes Bygning. Rigmor Larsen fremhæves som en teologisk pioner, en skikkelse, der udtrykker et håb blandt mange af kvindesagens kvinder. ”Fotografiet fra 1916 hænger på DKs kontor”, fortæller Eva Hemmer Hansen i 1970.<sup>36</sup> ”Det minder om,” skriver Lading i 1939,

at der er unge Kvinder, som underkaster sig denne Eksamen uden at have Mulighed for bagefter at komme til at virke i den Gerning, de føler sig kaldet til – hvis ikke Arbejdet paa at faa Loven forandret og Fordommen brudt ned bliver ført til Ende.<sup>37</sup>

Fotoet af Rigmor Larsen ved eksamensbordet er en erindring om en tid, som først senere skal indfinde sig, og som for Hemmer Hansen allerede var kendt.

Rigmor Larsen tjener som *first mover* for Dansk Kvindesamfund. Men der ser ikke ud til, at Rigmor Larsen selv var medlem af foreningen. DK fungerede også for hende som et forestillet fællesskab – på godt og ondt. I interviewet i *Tidens Kvinder* fra 1946 fortalte hun, hvordan hun fik megen opmærksomhed fra foreningen i forbindelse med sin embedseksamen i 1916. ”Jeg blev betegnet som en milepæl i kampen for kvindens ligeberettigelse”. I samme interview berettede hun om, hvordan DK frarådede Elna Ulvbjerg og hende selv at acceptere en eventuel uordineret præstestilling ved kvindefængslet på Christianshavn. Eftersom de to teologer gjorde forsøget på lobbyisme for en præstestilling, har DK måske fungeret som en – politisk forståelig – stopklods for dem i denne forbindelse.

Tre år efter Rigmor Larsens eksamen gik DK *all in*, da det store slagsmål om kvindelige præster i 1919 brød ud, og Dansk Kvindesamfund kunne melde sejr. Men kun i Folketinget. I Landstinget faldt det. I 1921 blev præstestillingerne undtaget fra loven om kvinders adgang til offentlige stillinger. I 1928-1940 blev der nedsat et udvalg, hvortil det kirkelige arbejde blev henvist. En syltekrukke, men de undersøgelser, der i 1920 og 1925 blev gennemført af menighedsrådsmedlemmers holdninger til kvindelige præ-

---

36 Eva Hemmer Hansen, *Blåstrømper, rødstrømper, uldstrømper. Dansk Kvindesamfunds historie i 100 år*, København: Grevas, 1970, s. 113.

37 Aagot Lading, *Dansk Kvindesamfunds Arbejde gennem 25 Aar*, København: Gyldendalske Boghandel, 1939, s. 99.

ster, viste stor modstand. Dermed var der ingen udsigt til, at Rigmor Larsen kunne blive ordineret, og hun benægtede fra da af i flere interviews, at hun nogensinde havde været interesseret i det.

## Familieberetningen

Den beretning, som fortæller om Rigmor Larsen set fra familiens side, opstod på mit initiativ i januar 2023. De personlige oplysninger stammer fra Rigmor Larsens søster Ellens barnebarn, antropologen Bo Wagner Sørensen, som jeg bad om at spørge sin mor på 99 år, hvad hun huskede om Rigmor Larsen.<sup>38</sup> Beretningen gentager naturligt nok flere af de oplysninger og formuleringer, som aviserne bragte, især i 1950'erne. Den bringer nogle oplysninger, som ikke er korrekte, men den har også et præg af *insider*-viden: Rigmor Larsens mor kom i huset som tjenestepige hos familien Larsen. Bo Wagner Sørensens mor beskriver Rigmor Larsens far som begavet, videbegærlig og som en, der læste alt, han faldt over, – og som asketisk og meget speciel. Han havde regnet med at få en søn, der skulle være præst. Det blev så den ældste datter i stedet for. Måske fordi hun var kvikkere og mere boglig end sin bror. Hun fik ug i alt undtagen opførsel. 'Måske fordi hun kedede sig'. Han var påholdende med pengene, selv om der var penge nok, og han var skrap og bestemte det hele, også hvad de skulle være. Som gammel boede han en tid hos Rigmor Larsens søster Ellen. Da han boede hos dem ... gik han hver dag fra Fuglebakkevej på Frederiksberg til Rådhuspladsen for at stille sit ur efter rådhusuret. Mandag, onsdag og fredag gik han kun på den ene side af gaden og handlede kun i butikker på den side. Tirsdag osv. gik han på den anden side tur/retur.

Bo Wagner Sørensen skriver, at de to søskende

havde køer, hest, grise, gæs, ænder, høns, hunde og katte.  
Dyrkede korn og roer og grøntsager. Ingen af dem havde  
forstand på landbrug. Rigmor prøvede at læse sig til lidt nyttig  
viden. Det har aldrig været nogen god forretning. Søsteren  
Ellen og hendes mand hjalp dem økonomisk i de senere år ...

---

38 Tak til prof. Bente Rosenbeck og lektor Yvonne Mørk, der huskede og formidlede kontakten til ham, og en varm tak til Bo Wagner Sørensen, der tog samtalen med sin mor og skrev den og yderligere oplysninger ned. Samtalen mellem dem fandt sted i januar 2023, og Bo Wagner Sørensens beretning blev sendt til mig per mail 15.1.2023. Også en stor tak til Lokalarhivet i Magleby og Nordlangelands Lokalhistoriske Arkiv for hjælp og oplysninger om Rigmor Larsens bagland på øen.

Min mor husker en hund, der hed Polka. Jeg husker navnene på tre heste, der hed Prins, Lotte og Museskidt. Jeg husker også, at Rigmor havde en knallert.

Og så husker Bo Wagners mor, at Rigmor var 'tossegod'. Hun gav alting væk. Hvis man så og kommenterede et eller andet, så sagde hun: "Vil du have det, så tag det!". Døren stod altid åben, og folk gik bare ind. På et tidspunkt flyttede en yngre kvinde ind med sin campingvogn og boede ret længe. Men især tog Rigmor Larsen sig af dyr, der ikke havde det godt, en næsten blind hest, hundene i Ledøje.

Rigmor havde også en svaghed for georginer. De havde en have – eller snarere en mark – med alt, hvad der kunne opdrives af georginearter. Og man kunne blive væk, når man gik mellem rækkerne og plukkede overdådige buketter.

Afslutningen på familieberetningen lyder:

Gården, der oprindeligt havde en fin stue med orgel, krystallisekroner og vitrineskabe med musselmalet med blonde, gik efterhånden i forfald. I de seneste mange år blev loftet i stuen understøttet af træstolper, og ingen kom der. Alt liv foregik i køkkenet. Ifølge min mor sled de sig op. De kom aldrig til læge eller tandlæge. Rigmors bror, Skat gik med en ubehandlet brækket arm, som voksede skævt sammen. Og han gik med en ubehandlet brok, som endte med at tage livet af ham. Køerne skulle passes. Inden Skat blev landmand, gik han i skræddersyet tøj. I de sidste mange år gik de i tilfældige klude og lignede noget fra en film. De gik i hundene simpelthen, men de fik lov til det, de ville. Hun elskede heste; han elskede jord og frugt og blomster. Skat døde først. Rigmor døde i 1979 og blev 87. Hun døde på plejehjem. Kort forinden havde hun boet hos sin søster Ellen på Frederiksberg. Blev begravet i Ledøje Kirke. De havde tidligere et familiegravsted med en skulptur af en engel på Brønshøj Kirkegård. Ellen døde sidst. Hun blev 99 et halvt. "Jeg husker hende" (Rigmor), tilføjer Bo Wagner Sørensen, "som excentrisk, forud for sin tid, fordomsfri, uhøjtidelig, generøs og meget lidt præsteagtig."

Gennem avisklippene og familieberetningen fremstår der tilsyneladende et nogenlunde konsistent billede af, hvilke drømme Danmarks første kvindelige teologiske kandidat, Rigmor Larsen, havde, hvorledes de sociale betingelser for at føre dem ud i livet var, hvordan hun ændrede sin identitet ved at benægte ønsket om at blive præst, hvordan hun tacklede den øvrige modstand, hun mødte, ved at afprøve forskellige udveje erhvervs-

mæssigt, og hvilke glæder hun fandt. Det kildemateriale, som vi har, synes at vise, at Rigmor Larsens liv er præget af omfortolkninger, tilbageførelser og efterrationaliseringer, som hænger sammen med, hvilke muligheder, der var for, at hendes liv kunne folde sig ud i samtiden, – og ikke mindst hvordan det blev håndteret af pressen som en nederlagshistorie.

Det er påfaldende, at Rigmor Larsens tro ikke på noget tidspunkt omtales, hverken i medierne eller i familieberetningen. Hvorfor ønskede hun at være præst? Hvordan påvirkede hendes mors stærke langelandske familie hendes tro? Hvad betød det, at hendes far, Christian Larsen, selv gik i kirke og ønskede, at hun skulle blive præst? Måske åbner erindringerne om oldemoren Kirsten Andersdatter og moren Eline Rasine Larsen for et perspektiv: de folkelige vækkelser kom forholdsvis sent til Langeland i årene 1838-40.<sup>39</sup> Det er muligt, at stammoderen Kirsten Andersdatter var påvirket af de stærke langelandske folkelige vækkelser, sådan som hendes personlige religiøsitet kunne tyde på.<sup>40</sup> Da Rigmor Larsens mor Eline Rasine Voigt flytter til et sydende København som tjenestepige for familien Larsen og bliver gift med husets ti år yngre søn, har hun formentlig sluppet landsbyfællesskabet i Magleby med dets årstider, fester og salmer. Rigmor Larsen kan dermed have været repræsentant for den sekularisering i storbyen, som Hanne Sanders fandt som resultat af vækkelserne og deres fokus på det enkelte menneskes tro.<sup>41</sup> Måske flød reminiscenser af den langelandske folkelige vækkelse og Rigmor Larsens far, Christian Larsens kirkegang og altædende læsning sammen med Rigmor Larsens egen klæbehjerne. For hvorfor er der ingen omtaler af familien Larsens kirkelige tilhørsforhold? Hvorfor fik hun ikke som nogle af sine samtidige og senere kvindelige teologer ansættelse i kirkelige organisationer eller i andre af de godgørende organisationer, der fandtes i tiden? Rigmor Larsens egen dybe længsel efter dyrene og naturen og forbindelsen med den kan have været den udvej, som det menneske, der opgiver kirkeinstitutionen og selv må bære sin religiøsitet, fandt.<sup>42</sup> Og måske var hendes ”tossegodhed” den egentlige udlevelse af, hvad kristendom betyder ifølge Mattæusevangeliet 5,42: ”Giv den, der beder dig; og vend ikke ryggen til den, der vil låne af dig”.

39 Jeanne Vedø Søegaard, ”Da Langeland blev vakt/Da vækkelsen greb Langeland”, *Øboer. Historisk årbog for Langeland, Siø og Strynø*, 2015.

40 I tidsrummet 1837-1839 er der registreret 124 religiøse husforsamlinger på Langeland; Jens Rasmussen, ”Vækkelserne på Fyn 1800-1870”, *Fynske Årbøger 2013*, s. 109, note 7.

41 Hanne Sander, *Bondevækkelse og sekularisering*, København: Museum Tusulanum 1995.

42 I tråd med den den naturmystik, som jeg har undersøgt og fandt i min ph.d.-afhandling; Lene Sjørup, *Enhed med altet. Om kvinders religiøse erfaringer*, København: Gyldendal, 1992.

## Kirkehistorie og erindring

Da 1968-generationen begyndte at studere på universiteterne, opstod der en ny, stor teologisk socialgruppe af kvinder, der tilsyneladende ikke havde en egen historie, men med forbløffelse opdagede, at en teologisk kvindehistorie var der skam, blot var den blevet ringe repræsenteret i faget kirkehistorie.<sup>43</sup> Går man til *Teologisk Stat 1967* viser det sig imidlertid, at Rigmor Larsen fra 1910'ernes kandidatgeneration og Lis Blauenfeldt, Marie C. Christensen, Xenia Rasmussen og Elna Ulvbjerg fra 20'er-generationen stadig levede. Hvorfor var vi kvindelige teologistuderende fra 1960'erne ikke opmærksomme på dem, og hvorfor blev de ikke trukket frem for os som pionerer i spørgsmålet om kvinder og teologi?

Ser man billedet af Rigmor Larsen på Dansk Kvindesamfunds kontor som et erindringssted, der både har en samfundsmæssig og en individuel side, bliver det klart, at den kvindelige teologs identitet som teologisk pioner, hendes forestillede fællesskab i DK og hendes indfældethed i familiens historiske bevidsthed, sender lys tilbage på kirkehistorien. Den viser sig ikke overraskende også at bestå i en kønnet historiebrug og erindringspolitik.<sup>44</sup> Det samfundsmæssige lag var bundet op på køn i form af en sej og langvarig eksklusion af pioneren, fordi hun var kvinde. Hun bliver til gengæld en figur, der kom til at bære erindringer i form af forventninger, hypoteser samt måske af et fremtidsblik.

---

43 Mary Daly, *The Church and the Second Sex*, New York: Harper & Row 1968; Birte Andersen og Lene Sjørup, *Bid i æblet. Feministiske præster 1968+50*, København: Eksistensen 2020.

44 Jf. Karen Steller Bjerregaard m.fl., ”Hvis farfar bare havde levet endnu...: Køn, generation og historiebrug i besættelsestidserindringer i Danmark og Norge”, *Tidsskrift for historie* nr. 2, 2011, <https://tidsskrift.dk/temp/issue/view/3533> (besøgt 4.11.2023)